

L I T E R A T U R A

Vladimír Týč; Dalibor Jílek Základy práva Evropských společenství

Recenze

Není tomu tak dlouho, co recenzent uvítal na stránkách časopisu Právník první českou práci (moderní a původní) o Evropském společenství (dnes už Evropské unii) a jeho právu.¹ V daném případě ale nešlo primárně o učebnici pro studenty právnických fakult, a tomu proto odpovídalo i pojetí knihy, která měla oslovit i širší veřejnost (nejen právníky, ale také ekonomy apod.)

Tato recenze se naproti tomu zabývá skutečnou domácí učebnicí práva ES, která je vlastně již 2. vydáním (podstatně doplněným a přepracovaným) původního skriptu, napsaného a vydaného dvojicí učitelů katedry mezinárodního a evropského práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzi-

ty v Brně. Výhodou autorů byla nesporně i jejich možnost ověřit si zvolené přístupy jak na provizorních skriptech (vydaných PF MU v r. 1992, ale pro velký zájem brzy rozbraných), tak hlavně v samotné výuce tohoto oboru. Konečně stojí za připomenutí i fakt, že u nás dosud neexistují (snad až na nejmladší, resp. studující generaci) ze školy připravení specialisté na právo ES; proto se badatelé i učitelé rekrutují zejména z odborníků na mezinárodní právo veřejné nebo soukromé. Podstatné je, že spoluautoři mají vysokou erudici v obou oborech, neboť vedle práva ES jeden z nich přednáší mezinárodní právo veřejné a druhý se podílí na výuce me-

¹L. Neustupná, M. Pauknerová, J. Skála, J. Zachariáš, J. Zemánek, Evropské společenství, Prospektum, Praha, 1992, recenze v časopisu Právník 10/1992, s. 919-921

zinářského práva soukromého. To se velmi příznivě promítlo v této učebnici.

Práce je rozdělena do pěti hlav: Vznik, vývoj a povaha ES, Organizační struktura ES, Právní systém Společenství, Aplikace práva Společenství a konečně Přehled tzv. materiálního práva Společenství. Z této struktury a rozsahu věnovaného jednotlivým kapitolám se už také podává koncepce učebnice. Ta sice zahrnuje jak tzv. Institucionální a procesní právo (nazývané také "ústavní" nebo "obecná část"), tak tzv. materiální právo (event. "zvláštní část"), ale větší důraz je správně kladen na první z nich.

Předně právo ES pro nás asi ještě dlouho nebude bezprostředně platným právem. Za druhé, toto právo se samo neustále vyvíjí, takže v době předpokládaného vstupu České republiky do Evropské unie bude asi mnoho z poznatků, které by mohla učebnice zprostředkovat, již překonáno (zejména i judikaturou Soudního dvora ES). Proto je rozumné že autoři podali pouze základy tohoto právního oboru, které dovolují pochopit podstatu tohoto práva, jeho prameny a aplikaci, vztahy mezi orgány a klíčové instituty materiálního (tj. ekonomického) práva ES, a na které lze v dalším studiu nebo praxi navazovat.

Hlava I. nejprve ukazuje kořeny evropské myšlenky, jakož i politické, hospodářské a bezpečnostní souvislosti vzniku ES. Poté objasňuje vývoj a právní povahu Evropských společenství. Za pozornost zde stojí i zapracování Smlouvy o Evropské unii do učebního textu. V partii věnované právnímu postavení ES se jasně rozlišuje mezinárodně právní subjektivita (zejména s podrobnou typologií uzavíraných smluv) a vnitrostátní právní subjektivita. V obou částech se zmiňuje i problematika odpovědnosti ES.

Klasickou součástí všech učebnic je kapitola popisující organizační strukturu Evropských společenství (v recenzované práci

Hlava II.). Proto zde lze jen ocenit, jak je stručná, přehledná, ale zároveň bohatá na informace. Je pochopitelné, že některé údaje (zejména rozdělení mandátů v Evropském parlamentu a hlasů v Radě) si čtenář bude muset opravit po očekávaném vstupu Rakouska, Finska, Norska a Švédska do Evropské unie (1995), což ale hodnotu knihy nesnižuje.

Klíčové místo v recenzované učebnici zaujímá **Hlava III.: Právní systém Společenství – prameny a normotvorba.** Lze bez nadsázky konstatovat, že tato kapitola (spolu s IV. hlavou věnovanou aplikaci práva ES) je naprosto nezbytná pro pochopení práva Společenství jako zvláštního právního systému odlišného od práva mezinárodního i od vnitrostátního práva členských států. Vedle dělení podle účelu a obsahu norem na "institucionální" a "materiální" právo (recenzent plně sdílí terminologické rozpaky autorů) je nosné dělení podle **způsobu**, resp. **subjektů jejich tvorby.**

Výklad proto logicky začíná akty členských států, které jsou prvotním pramenem základních pravidel, na nichž Společenství spočívá (tzv. **primární právo**). Z nich mají zdaleka největší význam zřizovací a na ně navazující smlouvy. Učebnice uvádí celkem 12 smluv, včetně smluv o přístupu, Jednotného evropského aktu a Smlouvy o evropské unii. Místo pokusu probrat jednu smlouvu po druhé autoři zvolili syntetizující zpracování, a to výkladem působnosti zřizovacích smluv: územní, osobní, časové a věcné. Na velmi malém prostoru (s. 71–78) tak dokázali vystihnout jak společné znaky, tak i odlišnosti a postupné rozšíření působnosti **ratione materiae.**

Stejně ocenění si zasluhuje i výklad legislativních aktů orgánů Společenství, které jsou vydávané na základě zřizovacích smluv (tzv. **sekundární právo**). Jde zejména o partie věnované pravomoci a proceduře legislativní činnosti Společenství (včetně

změn ze Smlouvy o Evropské unii). Slovy i grafy je například objasněna také složitá kooperační procedura (spolurozhodování Evropského parlamentu a Rady) podle článků 189b a článku 189c smlouvy ES (dříve EHS).

Recenzovaná práce pak stručně zmiňuje i akty smíšené povahy, které jsou zároveň akty Společenství i členských států (prakticky jde o jejich mezinárodní smlouvy s třetím státem), a nakonec i obecné zásady právní, které Soudní dvůr někdy aplikuje (např. základní lidská práva aj.). Drobnou logickou vadou je snad jen zkratkovitě uvedení mezi smlouvami, které jsou součástí práva ES, i smluv mezi členskými státy a třetím státem, jež ale hned další věta **expressis verbis** vyloučila z práva Společenství. (s. 92)

Aplikace práva Společenství je obsahem hlavy IV., která patří k tomu nejlepšímu, co bylo u nás k tomuto tématu dosud publikováno. Nejprve jsou zde ukázány dva základní principy formulované Soudním dvorem: princip přímé účinnosti práva Společenství v členských státech (pro nařízení i směrnice, kde je zapracována i nová judikatura včetně **causy Francovich v. Itálie**)² a princip nadřazenosti práva Společenství nad vnitrostátními právními normami členských států.

Poté autoři objasnili cesty aplikace práva Společenství jak v řízení před vnitrostátním soudem zahájeným žalobou podanou jednotlivcem, tak v řízení proti členskému státu před Komisí nebo před Soudním dvorem (administrativní a soudní stadií řízení). Ocenění si zasluhuje zejména též výklad řízení před Soudním dvorem a Soudem první

instance, včetně problematiky odpovědnosti státu nebo ES a typu žalob. Opomenut nebyl ani specifický institut prejudiciálního řízení podle článku 177 smlouvy ES. Nechybí ani doplnění popisu všech řízení grafickými schématy.

Jak již bylo naznačeno výše, V. Hlava (s. 127–176) je přehledem tzv. materiálního práva, které upravuje činnost Společenství, členských států a jiných subjektů v oblastech vymezených zřizovacími smlouvami. Nejprve pojednává o tom, co je nezbytné pro jednotný vnitřní trh, tedy o čtyřech základních svobodách, pravidlech hospodářské soutěže a sblížení (harmonizace) vnitrostátního zákonodárství. I když si recenzovaná práce nedělá nárok vyrovnat se podrobným zahraničním učebnicím, nic podstatného zde nechybí. Kapitola uzavírá velmi stručný nástin společné politiky v jednotlivých oblastech podle původních smluv, Jednotného evropského aktu i Smlouvy o Evropské unii.

Poslední Hlava VI. stručně popisuje vztah České republiky k Evropským společenstvím včetně obsahu asociací dohody. Učebnici doplňují cenné přílohy: chronologický přehled výstavby evropské integrace a výkladový slovníček vybraných pojmů vztahujících se k evropské integraci, jakož i seznam použité literatury.

Celkově lze označit recenzovanou práci za patrně nejlepší českou učebnici práva ES a doporučit ji všem studentům i dalším zájemcům o tento – pro české právníky – ještě relativně nový a nepříliš známý právní obor, jehož význam asi teprve v budoucnu plně doceníme.

Pavel ŠTURMA

²Francovich v. Itálie, C 6 a 9/90; k tomu blíže srov. též V. Petrus – P. Šturma, Odpovědnost státu za nepřevedení direktivy podle práva ES (na okraj rozsudku Francovich), Právo a zákonost 9/1992.